

CARTELLS

Última actualització: **27 d'abril (Dia Mundial del Disseny Gràfic) de 2021**

Realització: Núria Jiménez i Riera (Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu)

Edita: Generalitat
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport
Secretaria Autonòmica de Cultura i Esport
Direcció General de Cultura i Patrimoni

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu
Monestir de Sant Miquel dels Reis
Av. de la Constitució, 284
46019 València – Espanya
Telf.: 963 874 000
C. e.: bv@gva.es
Web: bv.gva.es
Ara també en:

© De la present edició: Generalitat, 2020
© Dels textos: Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu
© De les imatges: els seus autors

Imatge de portada: Campos. Feria de Julio: 1895: Valencia: el Excmo. Ayuntamiento en los días 21 de julio al 1º de agosto celebrará los siguientes festejos.... (Valencia: Imp. y Lit. Ortega). 49 x 65 cm.

SUMARI

INTRODUCCIÓ	4
1. CARTELLS DE FESTES.....	5
FALLES	5
GRAN FIRA DE VALÈNCIA.....	5
MOROS I CRISTIANS.....	6
FOGUERES DE SANT JOAN.....	6
FESTES DE LA MAGDALENA	7
2. CARTELLS DE FESTES RELIGIOSES.....	8
SETMANA SANTA	8
CORPUS CHRISTI	8
3. CARTELLS TAURINS	9
4. CARTELLS TURÍSTICS.....	10
5. CARTELLS DE GUERRA	11
6. CARTELLS POLÍTICS.....	12
7. CARTELLS PUBLICITARIS	13
8. CARTELLS D'ESPECTACLES	14
CARTELLS CINEMATOGràFICS	14
CARTELLS DE TEATRE	14
SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA	15
BIBLIOGRAFIA SOBRE CARTELLS EN LA BIBLIOTECA VALENCIANA	16

INTRODUCCIÓ

El cartell, document difusor d'idees i missatges, naix en la primera meitat del segle XIX. Sobre un suport majoritàriament en paper, els primers cartells seran tipogràfics, però des de molt prompte la imatge -llenguatge universal i potent comunicador- es convertirà en la protagonista indiscutible.

Donada la vulnerabilitat del seu suport i, en general, la caducitat del seu contingut, el cartell sol caure prompte en l'oblit. No obstant això, el seu poder com a testimoniatge de la realitat ho transforma en una font documental moltes vegades única. Aquest fet, unit en no poques ocasions a la seua qualitat artística, el converteixen en merescut objecte de conservació i difusió.

Fent honor a la gran tradició cartellera de la nostra terra, des de la seua creació, la Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu ha dedicat al cartell un espai en la seua col·lecció. Successives compres, donacions i l'arribada d'exemplars via Depòsit Legal han donat com a resultat un fons de prop de 20.000 cartells, que comprenen el període que va des d'inicis del segle XIX fins a l'actualitat.

Com és fàcil d'imaginar, predominen els artistes valencians. Tal és el cas de Carlos Ruano Llopis, Juan Reus, José i Bartolomé Mongrell, José Segrelles, Josep Renau o Miguel Calatayud, entre altres. I destaquen litografies tan importants per l'exquísida qualitat de les seues creacions com Simeón Durá o Ortega.

La temàtica és molt variada, predominant novament el valencià: cartells de Falles, Fogueres de Sant Joan, Fira de València o Moros i Cristians es mesclen amb uns altres de temes de caràcter més general, com són els de corregudes de bous, la II República, la Guerra Civil, cinematogràfics, polítics, etc. Tots estos cartells i molts més conformen part de la interessant col·lecció gràfica que custodia la Biblioteca Valenciana.

D'entre el gran nombre de litografies i algunes cromolitografies, destacar -sense ser exhaustius- el cartell que publicita la Fira de juliol de València de l'any 1874, els premiats en l'Exposició Regional Valenciana de 1909 o el que anuncia el balneari de les Arenes, de Josep Renau. D'entre els dissenys més recents, les sèries de Falles de 2016 de Ibán Ramón o de 2017 de Luis Demano i Joan Quirós.

A continuació, es recullen les categories temàtiques més destacables de la col·lecció de la BVNP.

1. CARTELLS DE FESTES

Falles

Festivitat per excel·lència de la capital del Túria, les Falles inicien la seua tradició cartelística de la mà de José Segrelles en 1929. Des de llavors fins a l'actualitat, entre els guardonats del concurs anual per a la seua elaboració trobem grans cartellistes valencians com Vicente Canet Cabellón, Rafael Raga, Antolí Candela, Rafael Contreras, Santiago Carriler o dissenyadors gràfics de reconegut prestigi com Doménec Morera, Ibán Ramón o l'equip Yinsen.

Com no podria ser d'una altra manera, la temàtica del cartell de Falles gira entorn de la festa. Foc, "ninots", pirotècnia, fallers, monuments o símbols valencians es reiteren al llarg dels anys en llenços de gran contrast cromàtic que segueixen el corrent artístic predominant a cada moment.

Encara que en molt escassa quantitat, la col·lecció també conserva cartells de Falles de Xàtiva, Alzira, Alcoi, Torrent, Algemesí, Alboraya, Borriana, Carcaixent, Madrid o fins i tot de la ciutat de Mèxic.

[Col·lecció de cartells de Falles de València](#)

[Col·lecció de cartells de Falles](#)

Gran Fira de València

Gran festivitat anual nascuda en 1871 de la mà dels comerciants valencians i de l'Ajuntament amb l'objectiu de reduir l'èxode estiuenc de la burgesia i classe mitjana de la ciutat, la importància que ràpidament adquireix es veu reflectida en la riquesa dels seus cartells.

Si bé els primers cartells són tipogràfics, al llarg del segle XX les diferents edicions són realitzades per artistes de la talla dels cosins José i Bartolomé Mongrell, Juan José Barreira, José Benlliure, Rafael Contreras, Josep Renau o Rafael Raga, entre altres, i es converteixen en un magnífic aparador de les diverses tendències artístiques que es van succeint.

[Col·lecció de cartells de la Fira de Juliol](#)

Moros i Cristians

Els Moros i Cristians són les festes populars que més es repeteixen al llarg de la província d'Alacant -també en el sud de la de València-. Si bé Alcoi és la població més important, Petrer, Banyeres, Cocentaina, Elda, Ibi, Ontinyent, Vilajoyosa o la pròpia capital de província són unes altres de les moltes localitats que celebren esta festivitat.

Amb gran repercussió gràfica, en esta cartelleria no solen faltar la mitja lluna i la creu grega que representen tots dos contendents.

Destaquen, en la col·lecció de la Biblioteca Valenciana, obres d'Antonio Pérez Jordá o Rafael Raga, entre altres.

[Col·lecció de cartells de Moros i Cristians d'Alcoi](#)

[Col·lecció de cartells de Moros i Cristians](#)

Fogueres de Sant Joan

Festes d'origen pagà, sorgeixen de la tradició de cremar objectes inservibles amb l'arribada del solstici d'estiu.

La Biblioteca Valenciana conserva cartells de les Fogueres de Sant Joan d'artistes com Lorenzo Aguirre -el primer autor d'este tipus de cartell-, Manuel Albert González o Otilio Serrano.

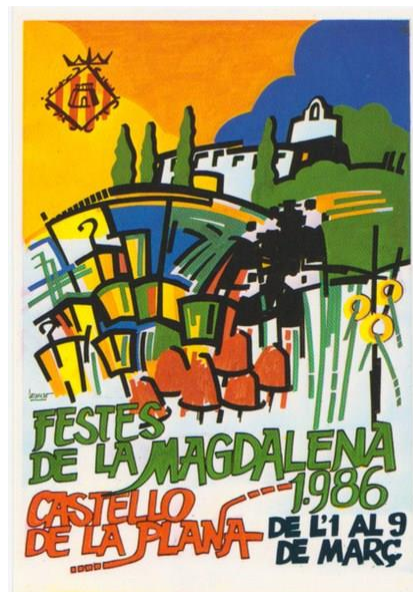
Els motius propis de la festa funcionen com a reclam publicitari: el foc en les seues múltiples manifestacions -fogueres, focs artificials...- o l'alacantí abillat amb indumentària tradicional -que "evolucionarà" a ninot- es repeteixen al llarg dels anys.

[Col·lecció de cartells de les Fogueres de Sant Joan](#)

Festes de la Magdalena

La Fira i Festes de la Magdalena que se celebren per a commemorar els orígens de la ciutat constitueixen, sens dubte, la principal festa de Castelló de la Plana. La Biblioteca Valenciana conserva exemplars de més de la meitat dels cartells editats. A través d'ells és possible veure l'evolució del disseny gràfic castellanenc des dels anys 40 fins a l'actualitat i no és difícil trobar "gaiates", el Fadri o l'ermita de la Magdalena.

[Col·lecció de cartells de les Festes de la Magdalena](#)

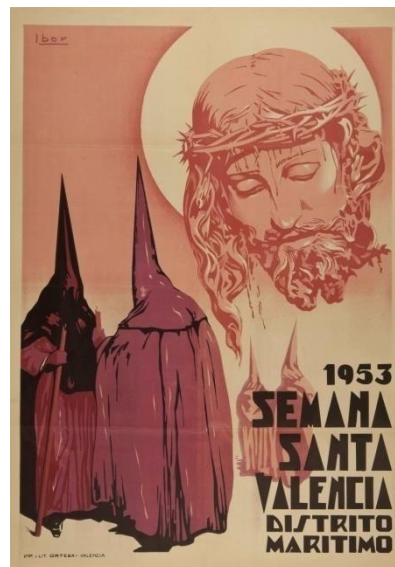
2. CARTELLS DE FESTES RELIGIOSES

Setmana Santa

La festa de la Setmana Santa commemora la passió, mort i resurrecció de Jesucrist.

Com succeeix en algunes tipologies com les de cartells turístics o publicitaris, el disseny artístic dels primers cartells -caracteritzat per representacions més o menys idealitzades de la imatgeria cristiana- va deixant gradualment pas, al llarg de l'últim terç del segle XX, a la fotografia. A partir de llavors, els cartells mostren el ric patrimoni propi d'esta festa religiosa a través de les imatges fotogràfiques d'escultures del Crist Redemptor, del Sant Calze o de la indumentària dels confreres en desfilades i processons.

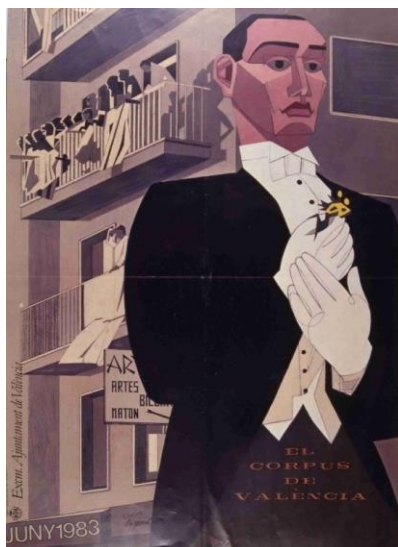
Destacar en la col·lecció de la Biblioteca Valenciana els cartells de la Setmana Santa Marineria dels artistes valencians Abelardo Ibor i Antonio Cabrera.

[Col·lecció de cartells de la Setmana Santa de la ciutat de València](#)

[Col·lecció de cartells de la Setmana Santa](#)

Corpus Christi

El Corpus Christi és la festa de la Església catòlica l'objecte de la qual és recordar la institució de l'eucaristia, que va tindre lloc durant l'Últim Sopar.

El símbol per excel·lència de la celebració és el Sant Calze, per la qual cosa es converteix en la imatge més repetida en esta mena de cartells. En els del Corpus de la ciutat de València, no obstant això, veiem com comparteix protagonisme amb altres figures representatives d'esta festivitat com són la Moma o les Roques.

[Col·lecció de cartells del Corpus Christi de la ciutat de València](#)

[Col·lecció de cartells del Corpus Christi](#)

3. CARTELLS TAURINS

En general, els cartells de temàtica taurina de la Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu serveixen de reclam de corregudes de bous lligades a festivitats locals, tant en les tres capitals de província com en nombrosos pobles. També, no obstant això, és possible trobar anuncis d'espectacles de caire còmic-taurí-musical o circense, ascensions de globus, etc.

En la seua etapa gràfica de major riquesa, estos cartells es caracteritzen per l'abundant colorit i gran dinamisme a l'hora de mostrar les escenes típiques d'esta festa, ja siguen dones amb mantilla i ventall en les llotges d'una plaça o els llances propis del toreig.

L'immobilisme artístic d'este tipus de cartells va permetre una curiosa iniciativa que no s'ha vist en altres tipologies. Tallers com Durá i Ortega van arribar a elaborar un catàleg propi de cartells festius taurins que venien en tota la península. Estos cartells litogràfics eren distribuïts "mut", és a dir, sense text en la part inferior, perquè ajuntaments i empresaris taurins inclogueren la informació pròpia de la correguda que pretenien publicitar.

D'esta tipologia, destacar a la Biblioteca Valenciana el cartell més antic de la seua col·lecció -un tipogràfic dels anys 20 del segle XIX- i, sens dubte, els exemplars eixits del taller d'impressió Ortega i creats per grans mestres especialistes en esta temàtica com Carlos Ruano Llopis, Juan Reus o José Cros Estrems.

[Col·lecció de cartells taurins](#)

4. CARTELLS TURÍSTICS

El turisme ha sigut i és una gran font de riquesa per als territoris, pel que des de molt prompte els organismes oficials encarregats de la promoció turística es van llançar a l'edició de cartells que mostren paratges i monuments de gran atractiu amb l'únic objectiu d'incentivar l'arribada de visitants, forans o estrangers.

El gruix de la col·lecció de cartells turístics que pertanyen a la Biblioteca Valenciana ha sigut editat en l'actual etapa autonòmica; si bé, compta amb valuosos exemplars de la primera meitat del segle XX de gran riquesa artística.

Són molt nombrosos els exemplars sobre la Comunitat Valenciana que publiciten el turisme de "sol i platja" emprant com a reclam fotografies d'icònics paratges naturals del litoral o les festes locals de les diferents localitats. Tampoc falten els

que conviden a realitzar rutes d'interior o a visitar edificis urbans de gran atractiu arquitectònic o cultural.

[Col·lecció de cartells turístics](#)

5. CARTELLS DE GUERRA

La necessitat de partits i sindicats de transmetre un missatge potent i directe a un públic altament analfabet va ser l'esperó per al desenvolupament d'un nou art del cartell, que va abandonar el ja decadent gust costumista per a abraçar nous estils, tècniques i materials.

La València republicana, on els nombrosos artistes tenen al seu abast litografies de gran qualitat, es convertirà en un gran centre de producció de cartells per a la zona roja. Com a novetat específica d'esta mena de cartells, destacar la introducció de fotografies i fotomuntatges en l'elaboració d'alguns exemplars.

En la col·lecció d'estos cartells creats en el context de la Guerra Civil que conserva la BVNP és possible reconèixer els corrents estètics del moment, amb autors de reconegut prestigi i de gran valor com

Arturo Ballester, Josep Renau o

[Col·lecció de cartells de guerra](#)

6. CARTELLS POLÍTICS

El cartell polític té com a objectiu donar publicitat o transmetre el missatge polític de l'organisme que l'ha elaborat.

La major part de la col·lecció que custodia la Biblioteca Valenciana pertany als anys '70 i '80 del segle passat. En este llegat es mesclen exemplars tipogràfics o fotogràfics exempts de connotacions artístiques amb uns altres d'impactants dissenys d'autor i missatges directes, sobretot en cartells lligats a les consultes electorals.

[Col·lecció de cartells polítics](#)

7. CARTELLS PUBLICITARIS

Pot afirmar-se que tot cartell té una finalitat publicitària, però sota este epígraf es recullen únicament aquells la intenció dels quals és la venda o promoció de productes i serveis.

A diferència de la resta de l'Europa d'inicis del segle XX, a Espanya este tipus de cartell va tindre -en general- molt poca repercussió. A Catalunya el seu origen va estar lligat al modernisme i va gaudir de relativa importància, però no va succeir així en la resta del país. Una ruralitat omnipresent i la falta generalitzada d'espais per a la seua col·locació en les grans urbs limitaven la producció nacional. Serà durant els anys posteriors a la Guerra Civil quan s'observe una major presència i qualitat artística lligada a la millora econòmica que viu Espanya i, ja

en els anys 60, la inclusió de ple de la fotografia.

Al costat de llenços en els quals es publiciten productes típics de l'agricultura valenciana -taronges i arròs, principalment- trobem uns altres per a productes de neteja de la llar, paper de fumar, naips, calçat, joguets, roba i un llarg etcètera.

[Col·lecció de cartells publicitaris](#)

8. CARTELLS D'ESPECTACLES

Cartells cinematogràfics

En Espanya, la producció de cartells que anuncien pel·lícules comença durant la dècada dels anys 20 del segle passat. A València, destaquen les litografies Ortega i, en menor mesura, Mirabet.

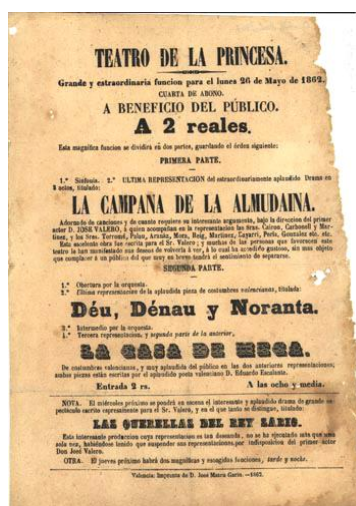
Quant a les característiques d'este tipus de cartell, solen contindre el nom de la pel·lícula, el local on es projecta i una imatge -posteriorment, fotogràfica- d'alguna escena d'esta. Amb el temps, també poden incloure fotografies reduïdes dels actors més coneguts.

La col·lecció de la Biblioteca Valenciana reuneix majoritàriament cartells dels anys 50 a 80 del segle XX. En ella, destacar les creacions d'autors de la talla de Josep Renau, Jano, Montalbán, Mac, ESC o Margaix, entre altres.

[Col·lecció de cartells cinematogràfics](#)

Cartells de teatre

La major part de la col·lecció de cartells de teatre de la Biblioteca Valenciana pertany als anys 80 i 90 del segle passat, encara que també conserva diversos de finals del XIX i d'inicis del segle XX, època en la qual moltes de les representacions se celebraven en cinemes o places de bous.

Resulten interessants els exemplars de finals del XIX, que anuncien coneguts sainets valencians en llenços tipogràfics i de xicoteta grandària. El cartell més antic d'este tipus que custodia la Biblioteca Valenciana va ser imprés en 1862.

[Col·lecció de cartells de teatre](#)

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

100 años del cartel español: publicidad comercial (1875-1975). Ayuntamiento de Madrid, Cámara de Comercio e Industria: marzo-abril 1985, Centro Cultural del Conde Duque. Madrid: Concejalía de Cultura, 1985. 2 v.

Contreras Juesas, Rafael (1933-2017). *Carteles de la Feria de Julio de Valencia*. València: Ayuntamiento de Valencia, 2003. (Valencia: Romeu). 360 p. ISBN 84-8484-092-1

Contreras Juesas, Rafael (1933-2017). *Carteles y cartelistas valencianos*. València: Ajuntament de València, 2003 (València: Romeu). 397 p. ISBN 84-8484-084-0

Contreras Juesas, Rafael (1933-2017). *Los carteles de fallas de Valencia*. València: Ajuntament de València, 1998 (Picanya: Vimar). 370 p. ISBN 84-89747-59-8

Díaz Tortajada, Antonio (1947-); Contreras Juesas, Rafael (1933-2017); Peiró Bosch, José Luis. *La Semana Santa marinera de Valencia y sus carteles*. València: Delegación de Cultura, 2009. (València: Imprenta Romeu). 366 p. ISBN 978-84-8484-276-7

España en 1000 carteles: festivo-aurinos, exposiciones, turísticos. Barcelona: Postermil, 1995. 431 p. ISBN 84-605-3905-9

La publicidad en 2000 carteles. 1ª ed. Barcelona: POSTERMIL, 1998. 2 v. ISBN 84-921966-8-8

Pleguezuelos Rodríguez, María Isabel (1974-). *El cartel taurino: arte y pasión*. València: AUROM, 2006 (València: Imprenta Romeu). 390 p. ISBN 84-934687-8-9

Tomás, Facundo (1950-). *Los carteles valencianos en la Guerra Civil Española*. València: Delegación Municipal de Cultura, 1986 (València: Blasco Requena). 157 p. ISBN 84-7579-090-9

Tu voz es tu voto: publicidad política en España, 1976-2010 = political publicity in Spain, 1976-2010: [exposición]. 2ª ed. Valencia: Museu Valencià de la Il·lustració i de la Modernitat, D.L. 2011 ([Paterna]: Gráficas Vernetta). 114 p. ISBN 978-84-7795-603-7

BIBLIOGRAFIA SOBRE CARTELLS EN LA BIBLIOTECA VALENCIANA

[Bibliografia en la BVNP sobre cartells de festes](#)

[Bibliografia en la BVNP sobre cartells de Setmana Santa](#)

[Bibliografia en la BVNP sobre cartells taurins](#)

[Bibliografia en la BVNP sobre cartells turístics](#)

[Bibliografia en la BVNP sobre cartells de guerra](#)

[Bibliografia en la BVNP sobre cartells polítics](#)

[Bibliografia en la BVNP sobre cartells publicitaris](#)

[Bibliografia en la BVNP sobre cartells d'espectacles](#)

[Bibliografia en la BVNP sobre cartells cinematogràfics](#)

[Bibliografia en la BVNP sobre cartells](#)

[Buscar cartells en la BVNP](#)

